

Milyen egy valódi, vérbeli, azonnal felismerhető, kispolgári eklektikus díszítmény? Pompázatos, gazdag, elkápráztató, mint ez a régi főter közelében látható ablakdísz, amelyen a téglamintás alapon, változatos, súlyos profilok és fogsor-, valamint tojásdíszítések kereteznek füzérdíszeket, növényi és antropomorf motívumokat. Mindehhez hozzáadódik a zöld-okker-téglavörös színvilág, amely felerősíti az amúgy is túlszűfolt felület roskadásig telített összhatását.

A Csizamdiaszín homlokzata és a fenti ablakkeret a két végét, közöttük végtelen változatossággal sorakoznak a mutatósabb, kiegyensúlyozottabb és a kevésbé sikerült változatok, megoldások.

Az 1989-es fordulat után a város polgáraiban felerősödött a régi stílusok, díszítmények iránti vonzalom. Az államosított tulajdonok visszaszolgáltatásával párhuzamosan beindult a régi polgári házak felvásárlásának, felújításának és sokoldalú felhasználásának a folyamata. Némelyekből szállodát, vendéglőt, székházat alakítottak ki és olyan is volt, amely megmaradt lakóháznak. Ezek az épületek leggyakrabban eredeti formájukat nyerték vissza, de sok esetben az új tulajdonos ízlésvilágának, elképzeléseinek függvényében patinásnak tűnő, de vadonatúj, javarészt eklektikus ornamentikát kaptak.

Egy régebbi és egy újabb eklektikus díszítmény a Kazinczy (Ștefan cel Mare) és a Kossuth Lajos (Mircea cel Bătrân) utcából.

A „fehér ház” 1911-1912 között épült Scheider Ede és Scheider Miklós tervei alapján. Az épület eklektikus, de túlsúlyban vannak rajta a szecessziós elemek. A régi, 1772-ben emelt „Zöldfa vendéglő” telkén áll, rendeltetése szerint városi bérház volt.

A mai épület varázsát elsősorban a homlokzat tömegeinek ritmusa adja. Ennek felületét város címerek, valamint fehér csempe díszítik. Állítólag innen ered az épület neve: „fehér ház”. Más források szerint az épület nevét egyik bérlőjéről kapta, akit Fehérnek hívtak.

A Kazinczy (Ștefan cel Mare) utcán van az Iparos Otthon épülete. A XX. század elején készült, homlokzatán vegyes formanyelvű építészeti elemeket fedezhetünk fel.

A klasszicista motívumvilág (balra) és a szecessziós hangulatot árasztó díszítések (jobbra) egyaránt fellelhetők az Iparos Otthon homlokzatán, vagyis ez az épület is eklektikus.

Keleties és európai építészeti elemek (szecessziós homlokzati motívumok is) keverednek a Várdomb utcai zsinagóga két, eklektikus épületén.

Ki tudná felsorolni hányféle stílus, motívum keveredik az eklektikus homlokzati díszítéseken, hányféle fríz, oszlopfő, falpillér, füzérdísz látható ezeken? Ez a kis és korántsem teljes stílustörténet csupán jelezni szeretné, hogy ezen a területen is találhatóak figyelemre és megőrzésre méltó értékek.

Mint minden városnak, Szatmárnémetinek is a főtér és a körülötte elhelyezkedő jelentősebb utcák, sugárutak épületei adják meg a jellegét, hangulatát. Ezekkel találkozik először az ide utazó turista és ezeket az épületeket reklámozzák a különböző városismertető, szórólapok, promóciós anyagok, képeslapok stb. A fentiek alapján az ember hajlamos azt hinni, hogy két-három utcán, tucatnyi épületen kívül más látnivaló nem is akad városunkban. Ez természetesen nincs így, hiszen igazán szatmári hangulata azoknak a patinás, régi utcácskáknak, utcáknak van, amelyek gyakran távol esnek a városközponttól. Itt is szép számmal akadnak eklektikus homlokzatok.

A Wesselényi (Wolfenbüttel) utca házsora

Nagyon sok érdekes és szép eklektikus homlokzat látható az alig százéves szatmári Tisztviselőtelepen, amelynek bemutatása, leírása külön tanulmányt érdemelne. Érdekes szétnézni ilyen szempontból is a Titulescu téren, valamint az innen nyíló utcákban (Lükő Béla, Madách, Pelikán, Zutphen stb. utca) hiszen valamennyi tartogat figyelemre méltó és építészeti, díszítőművészeti szempontból sem közömbös régebbi és újabb keletű meglepetéseket.

A Gabriel Georgescu utca részlete

Eklektikus homlokzatok az Árpád (Vasile Lucaciu) utca közelében

Eklektikus díszítésű ablakkeretek a Zrinyi (Retezatului) utcából

A Csizmadiaszínról készült régi felvétel a Janitzky-gyűjteményből való, a többi a szerző felvétele.

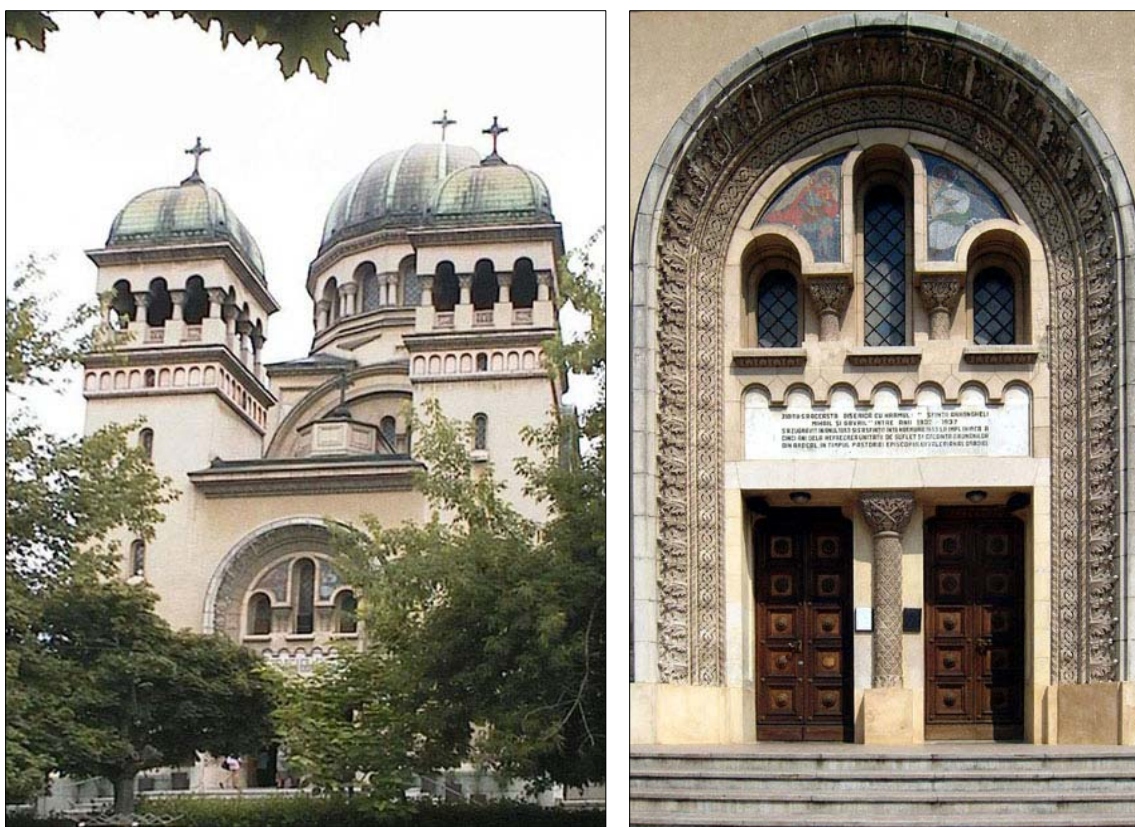
6. Román építészeti iskola

Szatmárnémetiben az első, ma is álló olyan épületek, amelyek a román építészeti iskola stílusjegyeit viselik magukon, az első világháború után, a két világháború közötti időszakban jelentek meg. Ezidőtájt nemcsak Szatmárnémetiben, hanem országszerte erősödött a híres műépítész, Ion Mincu (1851-1912) által kijelölt irányzat, amely elsősorban a román népi, nemzeti építészet hagyományaira támaszkodva próbál egy korszerű, hazai építészeti stílust megteremteni. Tanítványai, követői középületek, bankok, közigazgatási paloták, iskolák, törvényszékek, ipari létesítmények tucatjait tervezték országszerte, megváltoztatva ezzel jónéhány romániai város központjának arculatát.

A Szatmáron élő román nemzetiségű lakosságnak természetesen előbb is voltak egyházi és világi rendeltetésű épületei, ezek a helyi építészeti szokásokhoz, divathoz igazodtak. Munkám elején említettem, hogy például az 1803 körül épített és az 1930-as években lebontott görög katolikus templom formavilága az ezidőtájt épült Németi- és Lánchos-templomokéval rokonítható és késő barokk stílusjegyeket visel. Bár nincsenek pontos információim, de a fentiek alapján azt a megállapítást is megkockáztatnám, hogy ugyanazok az építők, mesterek dolgozhattak itt is, mint a nagyjából egyidőben épült református templomoknál. Természetesen a régi román görög katolikus templom nem a Lánchos-templom kicsinyített mása volt, hiszen a liturgiai követelményekhez igazodva a tervező elvégezte a megfelelő, igényelt módosításokat, ezekből azonban nem következethetők ki a román nemzeti építészet nagykorúsodásának jellemzői, irányvonala.

A ma is álló szatmári, román görög katolikus templom a Széchenyi (str. 1 Decembrie 1918) utcában, a püspöki palota tözsomszédságában 1932-1937 között épült, terveit Victor Smigelschi és G. P. Liteanu készítette, Mihály és Gábor arkangyalok tiszteletére szentelték fel. Jellegzetes a templom dobbal magasított kupolája, monumentális, két toronnyal övezett bejárata. Az egységes belső tér egy fő- és két mellékhajóból áll, a karzati rész itt is az előtér felett található. Külön figyelmet érdemelnek a gazdag, keleties motívumvilágú oszlopfők.

Ez az épület, amely előképe az Isztambulban (Bizánc, Konstantinápoly) a VI. században Justinianusz császár által építtetett Hagia Sofia templom, iskolát teremtett Szatmárnémetiben. Az utóbbi években két templom is épült városunkban, amely ezt a formavilágot idézi, az egyik a Batizi úton, a másik a Mikolai (Gh. Barițiu) úton található.

A Széchenyi (str. 1 Decembrie 1918) utcában álló, 1937-ben felszentelt görög katolikus templom masszív épülettömbje és monumentális bejárata

A szintén 1937-ben épült ortodox templom külső párkányzattal tagolt egyszerű monumentalitást sugalló épület. Formavilága elsősorban a munténiai és olténiai templomokkal rokon. Előképe lehet például a Curtea de Argeș-ben, a XVI. században épült, ún. „püspöki templom”, de országszerte több tucat hasonló formavilágú, korábban épült templomról is van tudomásunk.

A főbejárat arkádsora hat karcsú oszlopon nyugszik. A vízszintes párkányok ellenére az épület homlokzatát a függőleges vonalak és formák uralják. Ebbe az összhatásba szervesen illeszkednek a kecses tornyok keskeny és magas ablakai.

Szépek a homlokzat mozaikképei, amelyek a hagyományos ortodox ábrázolásmódban készültek.

Az Árpád (Vasile Lucaciu) utcai parkban, 1937-ben épült ortodox templom

A Megyei Múzeum (régi prefektúra, megyei pártbizottság stb.) épülete 1936-ban készült G. P. Liteanu műépítész tervei alapján.

A monumentális hatású épület homlokzatán hatalmas féloszlopokat, az első emeleten nagy, nyitott teraszt, a második emeleten félkörös ívben záródó

ablakokat figyelhetünk meg. A maga idejében rendkívül korszerű, tekintélyt parancsoló épület egésze a nyugalom, stabilitás hangulatát árasztja.

A két világháború közötti román építészet jellegzetes példája a Popp család kriptája, amely a vasút melletti görög katolikus temetőben van. Ennek a családnak a tagja volt az érkávási görög katolikus pap fia, Aurel Popp (1879-1960), szatmári festőművész is.

A Popp család kriptája a román építészeti iskola hagyományait követő magánépítkezés egyedi és mutatós példája városunkban.

A két világháború között a román nemzetiségű főtisztviselők, ügyvédek, orvosok, politikusok, bankárok számos szép magánházat építettek Szatmáron, ezek gyakran a historizmus motívumvilágához közel álló, de a román építészeti iskola irányvonalait is követő stílusban készültek. A neoromán stílus ismertetésénél szó esett I. C. Barbul prefektus magánházáról. Az itt reprodukált épületet a színház hátánál húzódó Gh. Doja utcán láthatja az érdeklődő. Aki kicsit is ismeri a bukaresti elit kerületek régi villáit, az azonnal felismeri a párhuzamokat az ottani és az itt reprodukált épület között.

A hagyományos román építészet formavilágát követi az 1990 után épült új görög katolikus és ortodox templomok egy része. Ez az impozáns templom a Batizi úton látható.

7a. Szocialista építészet és ami utána következett

Szatmárnémeti építészetében a szocreál¹⁶ korai, az ötvenes évekre jellemző, a neoklasszicizmus leegyszerűsített motívumvilágából táplálkozó, spórolósan ünnepélyes változata nem terjedhetett el igazán. Ezt egyrészt a háború utáni anyagi, megélhetési gondok akadályozták, másrészt Szatmár egy időre elvesztette egykori vezető szerepét a térségben és a központi pénzalapok legnagyobb része az akkori tartományi és bányászközpontba, Nagybányára vándorolt. Természetesen Szatmár részére is csurrant-cseppent egy-egy kevés.

Ekkor újítták fel a bombázás során tönkrement épületek egy részét, tették rendbe, tatarozták a szocreál elvárásaihoz igazodva az egykori „diótörő” épületét a Kazinczy (Ștefan cel Mare) utcán, amelyet ma a városban színháznak is neveznek, hiszen itt kapott lakást Szatmár első magyar társulatának néhány tagja.

A szocreál tömeges elterjedéséről a térségben a hatvanas évektől beszélhetünk, hiszen ekkor kezdik el az új negyedek építését, elsőként a Károlyi úton a 14-es lakónegyed tömbházai épültek fel. Csak ezek után épültek fel a 15-ös, 16-os, 17-es lakónegyedek. Történtek arra is kísérletek, hogy ezeket a negyedeket történelmi személyiségekről (Gelu, Horea, Cloșca, Crișan) nevezzék el. Ezek nem honosodhattak meg, hiszen viselőik tevékenysége nem kapcsolódik városunk történetéhez. Gyökeret vert viszont a 14 Mai és a Solidarității elnevezés, hiszen ezek jórészt az 1970-es nagy árvíz után hajléktalanná vált családok számára épültek, létrejöttük konkrét, sokak által megélt eseményhez kapcsolódott. Közös jellemzőjük a zsúfoltság, szürkesség, egyhangúság és – ami a legrosszabb – a jellegtelenség. Más szóval ugyanolyan egyformák, igénytelen kinézetűek, szegényesek mint amilyenre minket, embereket szeretett volna formálni a szocializmus. Nagyon sokat építettek ezekben az évtizedekben, talán többet, mint az utóbbi évszázadokban, de érdekes módon az építészetben, a művészetekben, a városkép kialakulásában a mennyiségnek sohasem volt különösebb jelentősége. Néhány évtized alatt háromszorosára duzzadt Szatmár, de a jellegét mindmáig a régi épületek határozzák meg.

Azt, hogy mi is történt az utóbbi évtizedekben, milyen tendenciák, elképzelések érvényesültek, mitől olyan a városunk, amilyen, csak úgy érthetjük meg igazán, ha valamilyen módon csoportosítjuk ezeket a megvalósításokat is.

¹⁶ A szocialista realizmus kifejezésből képzett mozaikszó, a szovjet minták alapján a népi demokráciákban mesterségesen elterjesztett irodalom, képzőművészet, építészet elnevezése.

Tipikus szocreál „alkotás” volt a Szovjet Hősök Emlékműve, vagy a Sugárút első tömbházainak sora. Az emlékmű helyén ma V. Lucaciu szobra áll.

A képeslapok a Janitzky-gyűjteményből valók.

b. Szocialista negyedek.

A szatmári 16-os lakónegyed a hetvenes, nyolcvanas években, a város határán, a Szamos mellett elterülő répföldekre épült, a „sokoldalúan fejlett szocializmus” egyik szomorú, de jellemző szimbóluma, mementója.

A szocialista lakónegyedek fantáziátlansága, szegényessége hatással van az ittlakó emberek mindennapjaira, ezzel párhuzamosan az itt élő, jórészt falusi környezetből származó emberek alakítják a maguk módján ezeknek a negyedeknek a hangulatát, életterét. Mindez már ebben az olvasatban nem csupán építészeti kérdés, hanem rendkívül összetett szociológiai probléma is. Az utóbbi majd két évtizedben sok minden változott a negyedekben is, új szigetelő-, burkolóanyagok kerültek forgalomba, a régi, működésképtelen hőközpontok megszűntek, a lakosok minihőközpontokat, gáz-, vízórát szereltettek fel a lakásokban, a lépcsőházak bejáratát kaputelefonnal látták el, elkezdődött a panelházak szigetelése, a tetők építése. A külföldi munkából visszatért fiatalok másfajta igényekkel és főleg jobb anyagi lehetőségekkel kezdtek hozzá közvetlen környezetük kialakításához. Ahhoz legtöbbjük még nem elég gazdag, hogy építkezzen, de az adott körülmények módosítására, felújítására már van pénze. Az ilyen módszereknek köszönhetően alakul ma a volt szocialista

lakónegyedek kinézete napról-napra. Meg lehet mosolyogni vagy kritizálni ezt az igyekezetet, de megítélésem szerint a továbbiakban még mindez a minőségi ugrás egyik fontos lépcsőfoka, feltétele is lehet.

Ezek a tömbházak nem Kolozsváron, Bukarestben, Temesváron, Iași-ban vannak, (bár lehetnének), hanem Szatmárnémetiben a Károlyi úton, illetve (alsó kép) a Golescu híd tőszomszédságában, a Lalelei sétányon sorakoznak.

Tömbházak Szatmár egyik, a közelmúltban kiépített részén, a Lucian Blaga sugárúton.

A Crizantemei utca a Darius Pop Általános Iskola négyszintes épületével.

Az utóbbi évtizedek fokozott ütemű építkezéseinek köszönhetően megváltoztak az arányok. A családi hangulatú utcákban, magánházakban lakó, generációk óta itt élő szatmáriak kisebbségbe kerültek, hiszen a város kétharmada a pár éve, évtizede ide települtekből áll, akiknek a túlnyomó többsége tömbházakban lakik. Mindez az erőszakolt szocialista iparosítás, városiasítás, falurombolás következménye. Kész tény, amelyet visszafordítani, megváltoztatni már nem lehet, hanem valamilyen módon kezelni kellene.

A kerítéseket, a házak, garázsok falát egyre nagyobb mennyiségű graffiti lepi el.

c. Újközpont

A szatmárnémeti újközpont a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején épült a régi központ és a Szamos közötti területen. Ez a rész a város egyik legelhanyagoltabb, jórészt közművesítetlen, hosszú ideig cigányok által lakott területe volt. A két parton volt az ún. „digeztor” és „gyehenna”.

Az építkezés stílusára minden bizonnyal erőteljesen hatottak Le Corbusier (1887–1965) svájci származású francia építész alkotásai. Ő a legkorszerűbb anyagokból – vasbetonból, acélból, üvegből stb. – konstruálta épületeit, és így felszabadulva a tömör szerkesztés kötöttsége alól, szellemes és merész megoldásokat alkalmazhatott.

N. Porumbescu műépítész hasonló megoldásokat szeretett volna Szatmárnémetiben meghonosítani, nem sok sikerrel.

Ha ez az épületegyüttes mondjuk a Szamos túlsó partján és nem ennyire összezsúfoltan, ilyen „égretörően”, minden mást túlszárnyalóan, eltakaróan, lehergerlően épül, akkor talán szép vagy legalább elfogadható lehetne. Ebben a formában idegen test egy olyan alföldi városban, amelynek egészen más a karaktere, mások a hagyományai.

Szatmárnémeti a tornyok városa. Bármelyik úton közelítjük meg, először a templomok tornyait, a Tűzoltótornyot látjuk. A Közigazgatási Palota kétszer akkora, mint a város legmagasabb tornya, tehát egyértelmű, hogy az utóbbi évtizedekben ez uralja a város távlati képét. Ennek ellenére alig van esélye arra, hogy a város jelképévé váljék, hiszen kezdettől idegenül hatott és hat ebben a környezetben.

Igazságtalanság lenne a tervezőkkel, építőkkel szemben, ha nem esne szó arról, hogy vannak ennek a városrésznek szép részletei is. Minden a nézőponton múlik, hiszen a Szamos Nagyaruházról, a Közigazgatási Palotáról, a Szakszervezetek Művelődési Házáról is lehet olyan felvételeket készíteni, amelyek egységes, harmonikus, jól átgondolt összképről tudósítanak mindaddig, amíg nem járjuk körbe, nem vizsgáljuk meg közelebbről ezeket az épületeket.

Mint az előző felvételen, itt is az újközponti Szakszervezetek Művelődési Házát látni, csak egy egészen más nézőpontból. Ez az épület „sokoldalúan hasznosított” hátoldala.

Mi az alapvető gond a szatmárnémeti újközponttal?

1. A tervező semmibe vette a város természetes környezetét. A Szamost, ahelyett hogy összekapcsolta volna ezzel a városrésszel, mesterségesen elzárta attól.
2. Az újközpont túlzásfolt, ember- és környezetidegen betonhalmaz, amelynek szín- és formavilága egyaránt szürke, egyhangú és nyomasztó.
3. Kultikus helynek (a kommunista diktatúra fellegrvárának) készült, de nélkülözi a kultikus helyek tiszteletet parancsoló, magasztos hangulatát.

4. A legtöbb épület esetében nincs összhang a külső formák és a belső térkiképzés között. A Közigazgatási palota például olyan hely, amelyben naponta ezrek fordulnak meg és ezrek tévednek el a belső tér áttekinthetetlensége, túlbonyolítottsága miatt.
5. A beton térformák, díszítőelemek, lépcsők sokasága naponta ki van téve a korróziónak, kopásnak, mállásnak és ez meg is látszik szinte kivétel nélkül minden épületen, amelyek néhány évtizedes használat után már több helyen, felületen renoválásra, felújításra szorulnak.

Hosszan sorolhatnám még a hibákat, hiányosságokat. Ez a sikertelen, erőltetett és minden szempontból túlméretezett kezdeményezés úgy rossz és idegen környezetétől, ahogy van. A lakosok is így érzik, bár sokan közülük aligha tudnák megindokolni, miért is barátságtalan ez a hely. Tény, hogy Szatmár igazi városközpontja a régi központ maradt mindmáig, ez a csupasz, sivár tér pedig, ahogy bezárnak az üzletek, hivatalok, bankok, kiürül és birtokba veszik a lézengő vagy gördeszkás tizenévesek. Az a tény, hogy a város lakossága nem fogadta el, nem érzi a sajátjának, a legegyértelműbb, leg súlyosabb és legmeggyőzőbb kritikája ennek a képződménynek.

Éveken, évtizedeken keresztül éktelenkedett az újközpont közvetlen közelében, a Corneliu Coposu sétányon az Európa Szálloda kommunista időkben elkezdett épülettömbje, amelyet hatalmas, reprezentatív szállodaként képzeltek el tervezői a hármashatár közvetlen közelében. Akkoriban még csak sejtettük, de biztosan nem tudhatta senki, hogy a rendszer, amelynek a hangulatát, gondolkozásmódját, aránytévesztését példázza az egész újközpont Szatmárnémetiben, rövidesen megbukik. Közvetlenül a bukás után, néhány év alatt, gombamód szaporodtak a szállodák szerte a városban és emiatt ez a monstrum, már ami az eredeti rendeltetését illeti, feleslegessé vált.

Jelenlegi tulajdonosai üzletközponttá alakították, alakítják át és ez a tény mind az újközpont felőli, mind a Várdomb (Decebal) utcai részén a városkép szempontjából, pozitív változásokhoz vezetett.

Az újközpontot a régivel összekötő sétány megépítése jól átgondolt tervek alapján napjainkban zajlik. A helyzet adott, nagyon nehéz, sőt lehetetlen itt olyan megoldásokat találni, amelyek biztosítanák az észrevétlen, vagy legalább elviselhető átmenetet a két városközpont között.

Minden olyan törekvést, amely valamilyen módon integrálni próbálja ezt a betonhalmazt, üdvözlnek a városukért aggódó szatmáriak, akik itt élnek és a továbbiakban is itt szándékoznak maradni.

d. Templomok

Azért foglalkozom külön alfejezetben az 1989 után épült templomokkal, mert soha ilyen rövid idő alatt ilyen sok és ilyen különböző, egymástól eltérő formavilágú templom nem épült a városunkban.

A kommunista rendszer vallásellenes politikája Szatmáron sem járt következmények, ellenhatások nélkül. Rövid idő alatt tucatnyi görög katolikus, ortodox, református, római katolikus templom épült fel, de azok a felekezetek is építettek maguknak templomokat, imaházakat, amelyek tevékenységét eddig nem engedélyezték.

A szatmári Bethlen Gábor-terti református templom is a közelmúltban épült.

Magától értetődő, hogy a XXI. században már nem úgy építünk, ahogyan azt elődeink a XIX. században vagy a XX. század elején tették. A ma építészei egészen más anyagokkal, technológiákkal dolgoznak, egészen

másféle elvárásokhoz, ízlésvilághoz kell igazodjanak. Érthető okokból ők sem tévedhetetlenek.

A Titulescu-téri új református templom homlokzata és hátsó bejárata

Az 1990 után épült templomok összképe meglehetősen vegyes. A több mint fél évszázados kommunista uralom idején felnőtt egy új építész nemzedék, amely joggal érezheti magát szakmailag képzettnek, de a templomok építésében kevésbé jártas.

Számtalan példa bizonyítja városunkban, az egész térségben, hogy a tervezők a fentiek miatt csak részben vették figyelembe a liturgikus követelményeket és elsősorban az egyedi formavilágú, egyéni hangvételő, kikísérletezetlen szerkezeteknél technikai hibák, rossz fényviszonyok, akusztikai gondok, beázások jelentkeznek.

A papok általában tudják, milyen templomot szeretnének, de nem értenek az építészethez. Az építész ismeri az előírásokat, szabványokat, szakmai lehetőségeket, anyagokat, de kevésbé van tisztában a liturgikus követelményekkel. Ha ehhez hozzáadódnak az egyéni ambíciói is, és emiatt a feladatban rejlő lehetőségeket túlértékeli, akkor az elkerülhetetlenül ellentmondásokhoz, a későbbiekben jelentkező problémákhoz vezet.

Valahányszor ezekről beszélgettem a plébános urakkal, több helyszínen néhány, a mindennapi egyházi tevékenységet zavaró tényező merült fel, hogy az elszíneződésekről, penészedésekről, málló vakolatról, kitisztíthatatlan sarkokról ne is beszéljünk.

A fentiek természetesen nem azt jelentik, hogy városunkban az utóbbi években nem épültek szép és a gyakorlati követelményeknek is megfelelő, a hívek által elfogadott, sőt megszeretett templomok. Inkább arról van szó, hogy a kihagyott évtizedek miatt így alakul, igazodik napjaink egyházi építészete és ezen a göröngyös, de egyre járhatóbb úton kristályosodnak ki a legújabb formák, szerkezetek, megoldások.

A 16-os lakótelepen épült római katolikus templom és a Cloșca sugárút elején látható görög katolikus templom épülete

Minden újabb eredmény, siker a megrendelőkkel, felhasználókkal folytatott párbeszéd eredménye. Csak a másik fél szempontjainak meghallgatása, indokolt esetben elfogadása, vagy a kompromisszumos

megoldás segíthet. Nincs más út, hiszen ez olyan csapatmunka, amelynek eredményessége, minősége a mindennapi használat során dől el.

A fenti két templom a Cloșca sugárúton (baptista) és a 16-os lakónegyedben (görög katolikus) épült. Az utóbbit egy fűtőházból alakítottak olyanná, amilyennek a képen is látszik. Ha valakit komolyan érdekel, hogyan lehet egy formátlan, lerobbant fűtőházból bazilikális típusú, elrendezésű templomot kialakítani, azt ez a felvétel biztosan meggyőzi arról, hogy a „mutatvány” eleve esélytelen.

A felsorolt példák nagyrésze talán érzékelteti, hogy az 1989-es változások után épült templomoknál nem panaszkodhatunk a fantázia hiányára. Azt is megfigyelhetjük, hogy a formagazdagság olykor pejoratív jelentésű is lehet és a fantáziának is határt kell szabni néha, amikor a túltengésének a praktikum, az ésszerűség és az esztétikum látja a kárát.

A szatmári Székesegyház több mint 160 éves, a Németi- és Láncos-templom 200 éve áll. Mint a könyv elején láthattuk, stílusuk, formaviláguk iskolát, építészeti hagyományt teremtett Szatmáron. Vajon mi marad a fenti épületekből 150-200 év múlva?

Természetesen az is lehet, hogy ebben a formában téves a kérdés felvetése. Régebben bizonyos bútordarabokat generációk használtak, a ma embere 5-10 évente cseréli a bútorait. Felgyorsult a világ, ezért a mai épületek sem évszázados használatra készülnek.

Épülő templom a Golescu híd hídfőjénél

A fejezetben látható felvételeket a szerző készítette.

e. Lendületben

Napjainkban is lankadatlan az építkezési kedv Szatmárnémetiben, szinte hetente jelennek meg a város különböző részein újabb „csodák”, üzletházak, irodák, fürdőmedencés magánházak, banképületek, szépségszalonok és még hosszan sorolhatnám.

A pompa, a felzárkózási vágy különösen a banképületeknél érvényesül, ezek is gombamód szaporodnak városunkban, csakúgy mint a templomok, szobrok, emléktáblák vagy az új üzletek. Főleg az utóbbi években Szatmáron is megtelepedett néhány üzletlánc, amelynek típusépületei, emblémái Európaszerte ismertek ugyan, de nálunk újdonságoknak számítanak.

A fentiekkel párhuzamosan zajlanak a felújítások is. Ezek gyakran radikális változtatásokkal, a kényszerű igazodások diktálta átalakításokkal, felújításokkal is járnak.

A 14-es lakónegyed közkedvelt kocsmája a „Fényes” a felújításnak köszönhetően lett modern pizzázó, sőt vendéglő.

Ennek a végtelen változatosságú, heterogén jellegű építkezési hullámnak jelképe lehetne a szatmári Credit Bank előtt békésen legelésző púposteve, amely legalább annyira valószínű jelenség, mint az eredeti ausztriai, svájci stb. tervek alapján létrehozott különleges formájú, beosztású és díszítésű magánházak a város meghitt hangulatú, patinás mellékutcáin. Az igazsághoz az is hozzá tartozik, hogy Szatmárt a „lábat földbegyökereztető” üveg, márvány és krómozott acél „csodák” elkerülték. Aki ilyet akar látni, az utazzon Avasfelsőfaluba, Lajosvölgyhutára és még sorolhatnám.

A 8-10 szobás, két-háromszintes beépített tetőterű villák mellett készült Szatmárnémetiben néhány reprezentatív épület közintézmények számára, ilyen például a Pénzügyi- és Egészségügyi Intézet palotája, amelyek méltó ezredfordulós utódjai a múlt századforduló olyan reprezentatív palotáinak, mint a törvényszék, a Vasúti Igazgatóság, az Osztrák-Magyar Bank, az állomás stb. épülete.

A Pénzügyi Igazgatóság impozáns palotája a Decebal híd hídfőjénél épült.

A kilencvenes évek elején Szatmáron szobrásztábort rendeztek és az itt készült alkotások a 16-os lakónegyed parkjába kerültek. A szatmári szobrok története külön kiadványt érdemelne, ebben a kis könyvben csak annyit jegyeznek meg, hogy az örömdetes szaporodó szatmári szobrok a néhány félresikerült, giccses munka kivételével gazdagítják,

változatosabbá teszik a városképet és a fentiek mellett esztétikai, kultúrtörténeti szerepük sem elhanyagolandó.

A Szatmári Egészségügyi Igazgatóság palotája

Miért pont a fenti példákat hoztam fel? Azért mert a Pénzügyi Igazgatóság homlokzatának érdekes tömegjátékában ritmus és arányérzék fedezhető fel és az Egészségügyi Igazgatóság épületének legömbölyített formái, tetőszerkezete nem idegen a város karakteres, régebbi épületeinek a formavilágától. Amikor Domokos Lehel, szatmári származású szobrászművész szökőkutat tervezett a főtéri parkba, abból a növényi forma- és motívumvilágból indult ki, amely a Pannónia Szálloda homlokzatára jellemző. A szökőkút anyaga, formavilága modern és mégsem idegen mindattól, ami szatmári jellegzetesség.

Porumbescu úr, amikor a szemére vetették, hogy Szatmártól idegen központot tervezett, helyett, hogy elgondolkozott volna ezen, magabiztosan azzal érvelt, hogy majd megszokják. Tisztelettel jelentem, hogy ez évtizedek alatt sem jött össze. Szatmárnémeti ugyanis nem Párizs, sem felfogásában,

sem rugalmasságában, sem méretében, itt a kísérleteknek sokkal szűkebbre szabottak a határvonalai.

Miért tartom örvendetesnek a modern szobrokat, térformákat a 16-os lakónegyedben? Mert a vízszintesek és függőlegesek, téglalapok és négyzetek uralta zsúfolt, racionálisnak és pragmatikusnak álmódott kockarengetegben, minden hajlékony vonalnak, legömbölyített formának üdítő hatása van.

Színek tekintetében olykor a lendület határtalan és parttalan (a közelmúltban felújított homlokzat a Bercsényi - George Coşbuc utcában)

8. Stílustalanság

Nem volna teljes ez az összeállítás a stílusokról, ha nem esne néhány szó a stílus hiányáról, a stílustalanságról, a giccsről. Milyen egy giccses épület, kép, szobor? Édeskés, szentimentális, hamis. Az ellenkezője mindannak, amit a művészetben erőnek, mélységnek, lendületnek, feszültségnek, eredetiségnek nevezünk.

Térségünk lakossága ezekben az években szoktatja magát ahhoz, hogy a demokráciában mindennek van létjogosultsága, amire reális igény van. A giccsre minden bizonnyal van igény, ha nem lenne, nem találkoznánk lépten-nyomon a legkülönfélébb megnyilvánulásaival. Tény, hogy soha annyi kerti törpét, gipszoroszlánt, báboskorlátot, bábosmellvédet nem vásároltak felénk, mint manapság.

A népies giccs klasszikus szatmári példája a nagypiac tőszomszédságában álló és évtizedek óta épülő „cifra ház”. Van itt minden, ami „szem-szájnak ingere”, népi szötteseket, varrottasakat, bokályokat, törölközőket imitáló mozaikképek keverednek féloszlopokkal és klasszikus ablakkereteket utánzó formákkal. Mindez azonban csak körítés a két kompozícióhoz, amely idilli falusi környezetben furulyázó juhászlegényt és a csörgedező patakparton békésen fonogató menyecskét ábrázol.

Több szatmári vendéglő, pizzázó bejáratánál túlsúlyos szakács invitálja a vendégeket

A festett gipszből készült szakácsok és rácsos falú kerhelyiségek korát éljük városunkban. Ez már nem népi, hanem igazi, kispolgári nosztalgiaik szülte városi giccstermék. Eddig ebből a kategóriából hárommal találkoztam (a Nagykárolyi úton, a Păstrăvului utcában és a Sugárúton), de sejtéseim szerint több is lehet belőle. Ezek a jelenségek – a városnapi felfújható csúszdákat, felléggömbözött bejáratokat, óriásplakátokkal teleaggatott épületeket, mesésen színes mesterséges tavacskákat, túldíszített, hivalkodó, szemrontó színezésű homlokzatokat is beleérve – bár kicsit bántóak, nem elviselhetetlenek, hiszen egyrészt a városképnek nem domináns elemei, másrészt valamennyi az, aminek látszik: kendőzés nélküli, édeskés, szentimentális álromantika.

Városnapi díszlet a székesegyház előtt, 2007.

Mesterséges tavacska a Fehérgyarmati út (B-dul Unirii) melletti parkban

Szálloda avatása a szatmári korzón és a Divatház óriásplakátjai.

9. A jövő

Visszapörgetve a stílustörténet lapjait, szinte magától kínálkozik a lehetősége annak, hogy néhány mondatban utaljunk arra, milyennek képzeljük városunk arculatát a jövőben. Elképzelni természetesen sokmindent lehet, a felhőkarcolóktól a mozgó járdáig, a központ masszív parkosításától az egész város hőmérsékletét szabályozó klímaberendezésekig stb. A gyakorlat azt bizonyítja, hogy ezeket az elképzeléseket a valóság rendre felülírja, ugyanúgy, ahogyan Jules Verne jövőképeit is túlszárnyalta a közelmúlt vagy a jelen.

Van egy mondás, amely szabadon idézve így hangzik: „A ma olyan mint a tegnap, a holnap a mához hasonló.”

Hozzátenném, hogy azért a jövő sokkal több meglepetést tartogat, összetettebb, színesebb és főleg érdekesebb, mint amilyenek a mai eszünkkel, fantáziánkkal el tudjuk képzelni. Ezt az állítást jól illusztrálják azok a jövőképek is, amelyeket a múlt századfordulón készítettek álmodozó, nagyapáink, dédapáink.

Ha ez a százéves jövőkép Szatmárnémeti közlekedésével kapcsolatban beigazolódik, akkor most a központi park helyett a technika őskorának közlekedési eszközei és lovasrendőrök cikáznának a fák, bokrok, virágok helyén, a zeppelinekről, omnibuszokról, motorbiciklikről, villamosokról nem is beszélve. Szegény matróruhás kisgyerek nem is sejti, hogy pillanatokon belül milyen sorozatos baleseteknek van kitéve minden oldalról.

Mi mást gondolhattak volna a Szatmárnémeti korzó épületeiről elődeink, mint azt, hogy a jövőben egyre magasabbak, impozánsabbak lesznek és tornyaik körül a kor nagy felfedezései, a repülőgépek és zeppelinek szálldosnak majd.

Helyette természetesen egészen más történt. Felismertük a múlt értékeinek jelentőségét és úgy őriztük meg azokat, ahogyan elődeink elképzelték, megépítették. A magas tömbházak, tornyok egészen más helyre, főleg a peremrészekre kerültek, a zeppelinek és a duplaszárnyú repülők, omnibuszok pedig ma már jórészt csak a kölekedési múzeumokban láthatóak.

Rajztanárként néhány évtizede megrajzoltattam a tanítványaimmal, hogy milyennek képzelik el városunkat 2000-ben. Az a 20-25 év számukra akkor olyan nagy időnek tűnt, hogy a munkákon nem volt határa a várható csodáknak. Felhőkarcolókkal, mozgójárdákkal, helikopterekkel és hipermodern kételtűekkel telezsúfolt világváros elvenedett meg a legtöbb képen. Egy kicsit nagyobb, egy kicsit szebb, egy kicsit bonyolultabb, egy kicsit meghökkentőbb, valószerűtlenebb volt minden, mint amit annak idején hallomásból csúcstechnikának ismertünk.

Több munkán a Szamost már rég lefedték, a régi épületekből szinte semmi sem maradt, a várost hatalmas műanyag búra fedte, amely alatt fűtött utcákon ultramodern gépkocsik és repülők cikáztak. Ami alapvetően hiányzott a rajzokról, azok a valódi technikai civilizációs és emberi csodák voltak, amelyek számunkra már egyáltalán nem számítanak csodának, hanem mindennapi életünk részei.

Miközben jövőképekről fantáziálunk, elvétve vesszük csak észre, hogy Szatmár a szemünk láttára alakul. Készül az újközpontot a régi központtal összekötő Corneliu Coposu sugárút.

Ma még egészen biztosan csak annyit tudunk, hogy nem ilyen jövőre vágyunk, bár elődeinkhez hasonlóan, ha kell, montázsokat mi is készíthetünk.

A fentiekkel együtt és azok ellenére természetesen a ma emberének is vannak a városával kapcsolatban elképzelései, hiszen ezek nélkül alig beszélhetnénk egy érett, felelősségteljes, realitásérzéssel kialakított polgári magatartásmódról. Ez a jövőkép természetesen annyi féle, ahány félénk vagyunk.

Milyennek képzelem én el Szatmárnémeti jövőjét? Olyan városról álmodozom, amely szép, amely emberközpontú és emberléptékű, amely gondosan őrzi közös kincseinket és azokat rendre új, korszerű értékekkel gyarapítja.

Végül

A kézirat leadásától a nyomdai munkák elkezdéséig nyolc hónap telt el. Ez alatt az idő alatt is nagyon sokat változott Szatmárnémeti építészeti arculata.

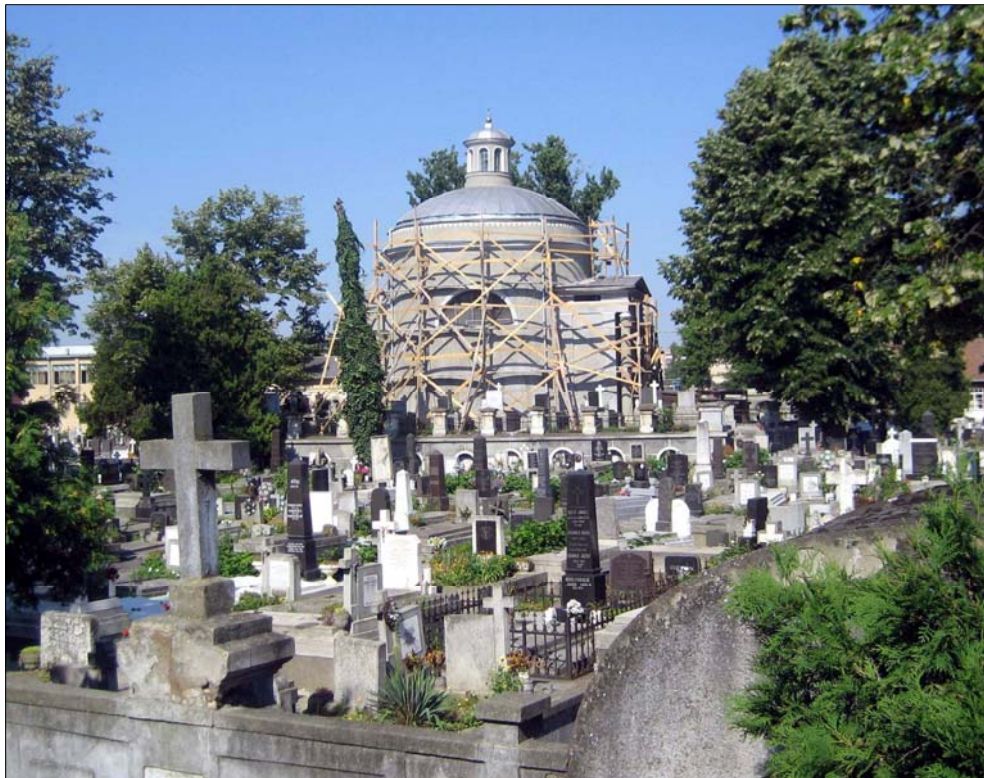
A legnagyobb, legmutatósbab változás kétségtelenül az, hogy elkészült, és ami ennél is fontosabb, azóta benépesült a Corneliu Coposu sétány.

Ebből az alkalomból a városcímer legújabb változatával gyarapodtunk, amelynek háromnyelvű felirata egyúttal egy új, európai gondolkodásmód meghonosodásáról is tudósít a térségben.

A 2007 nyarán összedőlt Hám János utcai zsinagóga maradványait azóta már rég eltakarították.

Amikorára ez a könyv megjelenik, addigra már kívül és belül egyaránt megújult a római katolikus temetőkápolna és talán elkészül a Golescu híd lábánál évek óta épülő görög katolikus templom is.

Nagy valószínűséggel addigra elkezdpdnek azok a nagyszabású építkezések, amelyekről ez az óriásplakát tudósít a nagypiac közelében.

Képtelenség lenne felsorolni, hogy pillanatnyilag hány helyen zajlanak nagyszabású építkezések városunkban, hiszen akár a kispiac, akár a városi kórház, vagy a Sport Szálló környékén stb. járunk, épülő társas- és irodaházak tucatjaival tanálkozhatunk.

Alakul a Gellért Sándor utca és környéke, egyik bevásárlóközpont létesül a másik után, új szállodák, fürdőmedencék, éttermek épülnek, felújítják a szatmári utak burkolatát is. Csupán a nagypiac, kaszárnya, a Decebal híd lábánál és környékén épült és épül napjainkban néhány nagyon szép, új palota.

Mindez számomra azt jelenti, hogy Szatmárnémeti az utóbbi években egy dinamikusan fejlődő, erőteljes ütemben megújuló város lett, amelynek a szebb, emberibb jövőjében a látottak alapján nincs okom kételkedni.

karmelita	a XII. században alapított szerzetesrend
későklasszicizmus	neoklasszicizmus, a klasszicizmus továbbélése
klasszicizmus	olyan irányzat, amely az antik művészet alkotásait tekinti követendő példának
kioszk	kerti ház, kerti lak
kompozíció	a képzőművészeti alkotás szerkezete
kupola	központi épületrészek félgömb alakú boltozata
kváderkő	minden oldalán faragott építőkő
liturgia	egyházi szertartásrend
magyaros szecesszió	a szecesszió magyarországi változata
manierizmus	a XVI. század második felében uralkodó művészeti irányzat, a reneszánsztól a barokkba vezet
mellékhajó	épületek oldalhajója
mizerikordiánus rend	irgalmas szerzetesrend
montázs	képzőművészetben különböző elemek összeillesztése egy gondolati egésszé
monumentális	méreteivel, arányaival lenyűgöző
neogótikus	újjótikus, álgótikus
neoklasszikus	újklasszikus
neoreneszánsz	a reneszánsz stílus elemeiből alkotott

neoromán stílus	a román stílus elemeit használó, illetve másoló irányzat az építészetben
növényi ornamentika	növényi díszítés, a növényvilágból vett stilizált elemeket használja díszítésre
omnibusz	lófogatú társas bérkocsi
ornamentika	a különféle díszítőelemek gyűjtőneve
oromfal	a nyeregtető oldalait lezáró falsík
oromzat	díszesen kiképzett oromfal, illetve ezt imitáló forma
oszlopfő	fejezet
panel	előre gyártott épületelem
Pantheon	minden istenek temploma
paticsfal	vesszőből font, sárral tapasztott fal
paraszt-barokk	a barokk építészet népies változata
párkány, párkányzat	a falsíkból kiemelkedő, vízszintes tagolás
portálé	díszes főbejárat, kapuzat
provincializmus	vidékiek korlátoltsága
reneszánsz	újjászületés, példaképeit az antik művészetben vélte feltalálni
romantika	regényesség, a valóság önámító megszépítése
rozetta	rózsácska, karéjos szélű, többnyire kerek, stilizált rózsza

rusztika	a szélein megdolgozott kváder-kő, amelynek homloksíkja nyersen, faragatlanul ugrik elő
stilizálás	főleg növényi és állati minták leegyszerűsítése dekoratív céllal
stílustörés	az egységes kifejezőmód rontó megváltoztatása, megbontása
stukkó	mennyezeten gipszből mintázott díszítmény
szecesszió	azoknak a művészcsoporthoz a mozgalma, amelyek kívánnak a már meglévő művészeti egyesületekből, hogy saját művészi céljaikat kövessék
szocreál	szocialista realizmus
támpillér	gótikus templomok külső falán elhelyezett falmegegyesítés
timpanon	antik, klasszicista templomok oromfalán, illetve ajtó vagy ablak fölött alkalmazott háromszögű, gyakran díszített mező
tojásdíszítés, fríz	tojás alakú elemek és az azokat elválasztó levél- vagy lándzsaalakok sorából áll, alul rendszerint gyöngysor szegélyezi
toronysüveg	toronysisak
újklasszicista	neoklasszicista
újgótika	neogótikus, álgótikus
voluta	ion oszlopfő csigavonalas része vagy csigás vonalú díszítmény
zeppelin	szivar alakú, igen nagy léghajó

Zsolnay-kerámia	a Zsolnay család pécsi, budapesti kerámiagyárában készült tárgyak gyűjtőneve
zoomorf	állati alakú

hírlap
KÖNYVEK

ISBN 978-973-0-05913-7